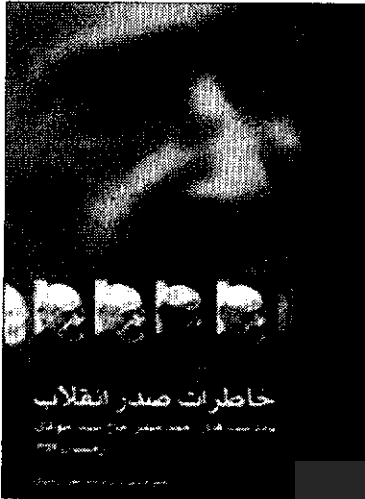

مروری بر کتاب‌های منتشر شده در حوزه انقلاب در سالی که گذشت

یادداشت‌های نخستین وزیر کشور انقلاب / جواد ماهزاده

یکی از کتاب‌هایی که در سال ۸۷ در حوزه انقلاب اسلامی منتشر شد، خاطرات صدر انقلاب شامل یادداشت‌های زمستان ۵۷ احمد صدر حاج سیدجوادی با پژوهش و ویراستاری سیدمسعود رضوی است. در این کتاب ۵۳۰ صفحه‌ای که از سوی نشر شهید سعید محبی به بازار کتاب عرضه شده، یادداشت‌های روزانه اولین وزیر کشور انقلاب از ۹ دی ۱۳۵۷ تا ۱۱ بهمن ۵۷ که او به عنوان وزیر کشور دولت موقت مشغول به کار شد، آمده است.

ارزش این یادداشت‌ها از آن رو مهم است که در این دوره زمانی، صدر حاج سید جوادی در کانون مبارزات علیه شاه حضور داشته و منزل وی محل رایزنی‌ها و نیز ارتباطات میان افراد و گروه‌های مختلف بوده است. یادداشت‌های برخی روزها طولانی و با ذکر جزئیات است و منبعی مستند درباره پشت صحنه برخی رخداد‌های مهم آغاز انقلاب به شمار می‌آید. کتاب با پانوشته‌ها و دو گفت‌وگویی که ویراستار با صدر حاج سید جوادی انجام داده، کامل‌تر شده و بسیاری از توضیحات مختصر در یادداشت‌ها، در پانوشته‌های مفصل و گفت‌وگوها خواننده را با مجموعه‌ای از اطلاعات دقیق و کامل درباره شخصیت‌ها و رخداد‌های صدر انقلاب آشنا می‌کند. ویراستار در توضیح مقولات و اعلام درون یادداشت‌های صدر حاج سیدجوادی کوشیده است با استفاده از منابع معتبر، اطلاعاتی را با شرح و بسط دقیق‌تر به کتاب اضافه کند. همچنین در بخش ضمیمه،

اسناد و مقالاتی آورده شده که به فهم خواننده و درک مستندش از یادداشت‌ها می‌افزاید. پس از ضمیمه‌ها چند گفت‌وگو با حاج سیدجوادی تدارک دیده شده است. گفت‌وگویی نخست تلخیصی از چند ساعت مصاحبه ویراستار - که خود دستی در تاریخ انقلاب دارد - است که درباره خانواده، سوابق، فعالیت‌ها و مسائل عمومی نخستین وزیر کشور پس از انقلاب اطلاعات دقیقی در اختیار خواننده قرار می‌دهد. گفت‌وگوهای بعدی درباره مسائل کردستان و برخی نکات درباره تاریخ حقوق ایران است که با ذکر منبع و به اشارت صدر حاج سیدجوادی، برای تکمیل یادداشت‌ها افزوده شده است.

نگاهی به چریک‌های فدایی خلق

چریک‌های فدایی خلق (از نخستین کنش‌ها تا بهمن ۱۳۵۷) نوشته محمود نادری به بررسی تاریخچه چریک‌های فدایی خلق از زمان تاسیس تا پیروزی انقلاب اسلامی می‌پردازد. این کتاب را نیمه اول امسال موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی منتشر کرد.

سازمان چریک‌های فدایی خلق با هدف مبارزه مسلحانه علیه رژیم پهلوی در سال ۱۳۵۰ اعلام موجودیت کرد. این سازمان مارکسیستی از ادغام دو گروه پدید آمد که یکی از آن‌ها بقایای گروه

بیجاو کتابخانه

بیژن جزنی بود که در ۱۹ بهمن سال ۱۳۴۹ به پاسگاه سیاهکل حمله کرد و مدتی بعد بازماندگان آنان به گروه پویان- احمدزاده ملحق شدند. کتاب فوق با تکیه بر انبوهی از اسناد اطلاعاتی و دیگر منابع با شرح فعالیت‌های گروه جزنی آغاز می‌شود. در ادامه گروه پویان- احمدزاده را معرفی می‌کند و سپس مجموعه اقدامات آنان را تا بهمن ماه سال ۱۳۵۷ توضیح می‌دهد. جلد اول کتاب که در ۹۶۰ صفحه در اختیار علاقه‌مندان به تاریخ معاصر قرار گرفته است به لحاظ استفاده از اسناد، جایگاه ویژه‌ای در تشریح و تبیین فعالیت‌های مسلحانه پیش از انقلاب اسلامی دارد.

چریک‌های فدایی خلق یکی از سازمان‌های مطرح در تاریخ سیاسی ایران، پیش از انقلاب اسلامی و پس از آن است که وارث حزب توده محسوب می‌شود. نخستین بار، بعد از جریان موتلفه اسلامی این سازمان بود که فعالیت‌های چریکی را آغاز کرد و سازمان مجاهدین، اندکی بعد وارد این میدان شد.

این کتاب نخستین تحقیق مفصل و پدافند و همچنین بیطرفانه درباره این سازمان و یکی از منابع معتبر و مهم تاریخ معاصر به شمار می‌رود که در مدت چند ماهی که از انتشار آن می‌گذرد با بازتاب‌ها و یادداشت‌های زیادی در جراید و سایت‌های اینترنتی مواجه شده است. برخی فصل‌های کتاب عبارتند از: «تا سیاهکل: تکوین هسته اولیه»، «هم استراتژی، هم تاکتیک»، «غلبه چریکیسم»، «دگردیسی جنبش و پیامدهای آن» و «جنبش مسلحانه، خیزش مردمی».

انقلاب اسلامی به روایت رمان

رمان «قطار ۵۷» نوشته رضا ریسی ابتدا در سال ۸۶ منتشر شد و سپس در سال ۸۷ با اندکی اضافات و تغییرات همراه با گفت‌وگوها و نقدهای کتاب وارد بازار کتاب شد.

معمولاً رمان‌ها و داستان‌هایی که درباره انقلاب نوشته شده‌اند، همچون موضوع دفاع مقدس با تعابیر و نگاه‌های متفاوتی همراه بوده است. برخی ارگان‌ها و محافل که مدعی سردمداری چنین ادبیاتی هستند غالباً نسبت به انتشار این آثار دو موضع متفاوت دارند؛ یا کتاب را به عرش می‌برند و آن را مطابق با اندیشه‌های خط‌کشی شده خود می‌ستایند و یا آن را به خاطر عبور از چارچوب‌های مدنظر خود بر نمی‌تابند و لب به تکفیر می‌کشایند. قطار ۵۷ اما شاید نخستین کتابی بود که هم از سوی بخشی از این طیف ستایش شد و هم برخی دیگر آن را منافی ارزش‌های اسلامی انقلاب توصیف کردند. التفات نویسنده به واقعیت اتفاقات آغاز انقلاب و بازی دادن شخصیت‌ها و گروه‌های مختلف دخیل در انقلاب ۵۷ موجب شد تا برخی قائلان به ادبیات آیدئولوژیک به رمان معترض شوند و یادداشت‌هایی انتقادی درباره شدت واقع‌گرایی اثر بنویسند و ناشر را برای چاپ دوم کتاب، به ترس و تردید بیندازند.

رمان شروعی کوبنده دارد و با دستگیری فردی به نام قامت که سر دسته حزب مارکسیست رهایی طلبان خلق است آغاز می‌شود. پرداختن نویسنده به فعالیت چپ‌گرایان و سپس ورود به فضای پرتنش و پرحادثه انقلاب و دستگیری و شکنجه‌ها و... سبب شد تا عده‌ای به فراتر از حوزه داستان بپردازند و قطار ۵۷ را که با حمایت حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی منتشر شده بود، خارج از دایره آثار انقلابی تعریف کنند. یکی از منتقدان این کتاب در جایی نوشت: «در قطار ۵۷، همه مدافعان انقلاب و عوامل حکومت جدید، افرادی خشن، بی‌ادب، ظالم و یا محافظه‌کار هستند... اعتراض خوانندگانی این چنین که موجب تأخیرهایی در انتشار مجدد کتاب نیز شدند، به عدم وجود شعارهای اسلام‌گرایانه و یا تمجید از شخصیت برخی رهبران و گروه‌ها در متن رمان باز می‌گشت. همان منتقد اضافه کرد: «مخاطب در تمام طول مبارزات سیاسی مبارزان علیه رژیم پهلوی، فقط نیروهای چپ‌گرا و کمونیست را می‌بیند و سهم

عظیمی از مبارزه را برای آنان قائل می‌شود. در صورتی که در مقطع زمانی مورد نظر در اثر، در دنیای خارج از جهان داستان، امثال آیت‌الله طالقانی، آیت‌الله دستغیب و... در بندهای عمومی زندان‌های ساواک با گروه‌های مختلف از جمله کمونیست‌ها و... هم‌بند بوده‌اند... در تمام طول اثر، نامی از امام خمینی (ره) به عنوان رهبر انقلاب اسلامی برده نمی‌شود، حتی حکومت نظامی ساعت چهار روز بیست و یک بهمن پنجاه و هفت که با قرائت اطلاعیه امام خمینی (ره) از رادیو شکسته شد و مردم به خیابان‌ها ریختند و توطئه کشتار جمعی را خنثی کردند، در اثر به مردم نسبت داده می‌شود و نامی از امام خمینی (ره) برده نمی‌شود...»

رضا ریسی که پیش‌تر با کتاب کبوتر و قلب سنگی و پژوهش‌های دفاع مقدسی‌اش شناخته می‌شد در پاسخ به این انتقادات گفت: «قطار ۵۷ به شدت قابل دفاع است چرا که پشتوانه تحقیقی محکمی دارد. برخی عقیده دارند داستان این کتاب تلخ است اما من معتقدم که حرفی است که باید گفته می‌شد. نقدهای دیگری در رد کتاب نوشته شده است که مطالب آن را غیرواقعی دانسته‌اند. اما شخصیت‌ها و اتفاقات «قطار ۵۷» کاملاً تعریف شده و بر اساس واقعیت‌اند.»

وی اضافه کرد: «من تقریباً بخشی از نوجوانی و جوانی‌ام در «قطار ۵۷» گذشته است و کتابه داستان خودم و آدم‌های اطراف من بود. «قطار ۵۷» نوعی ادای دین من به انقلاب بود و هرگز عقیده ندارم که کتاب کاملی است. به نظرم هر کسی می‌تواند از زاویه و نگاه خود به انقلاب بپردازد.»

داستان‌های زیادی با موضوع انقلاب نوشته شده است. اما نکته حائز اهمیت این است که داستان اغلب آن‌ها با پیروزی انقلاب به پایان می‌رسد در حالی که قطار ۵۷ با پیروزی انقلاب آغاز می‌شود و به ماه‌ها و سال‌های پس از آن می‌پردازد. رضا ریسی با شکستن فضایی که تنها منحصر به حضور اندیشه‌ها و چهره‌های محدودی در آثار انقلابی بود، نقدهای فرامتنی فراوانی را به جان خرید، اما سرانجام کتاب به وسیله انتشارات سوره مهر به چاپ دوم رسید. ریسی در چاپ دوم این رمان تغییراتی را اعمال کرد که خود می‌گوید نسبت به آن رضایت دارد و از سر دل آن را انجام داده است. ولی می‌توان این تغییرات را با نقدهای پیرامون کتاب بی‌ارتباط ندانست.